

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

Методичні рекомендації з вивчення дисципліни
«Експериментальна психологія»
для студентів спеціальності 053 «Психологія»

Тернопіль – 2018

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

Кафедра психології
у виробничій сфері

Методичні рекомендації з вивчення дисципліни
«Експериментальна психологія»
для студентів спеціальності 053 «Психологія»

Тернопіль – 2018

УДК 159.92

Затверджено і рекомендовано до видання на засіданні кафедри психології у виробничій сфері (протокол № __ від __ _____ 2018 року)

Гірняк Г.С.

Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Експериментальна психологія» для студентів спеціальності 053 «Психологія» / Г. С. Гірняк. – Тернопіль: ВПЦ Економічна думка, 2018. – 60 с.

У методичних рекомендація пропонується структура навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» (1 ч.) для студентів II курсу спеціальності «Психологія».

Виокремлені теми практичних робіт та запропоновані ситуаційні завдання, допоможуть студенту дослідити психічні явища, виявити причини їх виникнення, а також рефлексувати основні етапи та умови застосування експериментального методу дослідження психіки.

Відтак майбутній психолог навчиться аналізувати й оцінювати валідність проведених психологічних експериментів, достовірність отриманих результатів і можливість їхнього застосування у психологічній практиці.

РЕЦЕНЗЕНТИ: **Бугерко Я.М.** – к. психол. н., доцент кафедри психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

Періг І.М. – к. психол. н., доцент кафедри психології у виробничій сфері Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

ЗМІСТ

ВСТУП	6
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (1 частина)	7
Практична робота № 1	
Тема: Характеристика періодів становлення експериментальної психології.....	8
Практична робота № 2	
Тема: Процедура написання власного психологічного портрету.....	11
Практична робота № 3	
Тема: Дослідження професійної спостережливості.....	177
Практична робота № 4	
Тема: Наукове дослідження та його етапи	21
Практична робота № 5	
Тема: Дослідження просторової уяви методом хронометрії розумових дій (за методикою Шепарда)	24
Практична заняття № 6	
Тема: Вивчення та застосування вимірювальних шкал	27
Практична робота № 7	
Тема: Критерії оцінки якості психологічного експерименту	31
Практична робота № 8	
Тема: Визначення незалежної та залежної змінних як основних характеристик психологічного експерименту.....	33
Практична робота № 9	
Тема: Моделювання студентами власних психологічних експериментів.....	36
ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	38
РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ	43
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО СЗ	44
ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ДИСЦИПЛІНИ	50
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	55
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Психологія як наука вивчає факти, закономірності, механізми психічного життя людей і тварин. Взаємовідносини живих істот з навколишнім світом реалізуються за допомогою психіки як складної сигнальної системи, до якої входять почуття та образи, настанови й мотиви, процеси спілкування та ідеальні предметні дії, емоційні стани та інші психічні властивості. Різноманітні психічні якості утворюють систему регуляції, що надає поведінці й діяльності стійкості та ефективності. У людини ця система виступає як психічний склад особистості, який утворюється її комунікативними здібностями, ціннісними орієнтаціями, рисами характеру, самосвідомістю, інтелектуальними здібностями, темпераментом тощо.

Отже, усі ми живемо серед людей та маємо розуміти психологію інших. Усі ми так чи інакше є психологами, та якщо доповнити життєве надбання психологічними знаннями, ми тільки виграємо.

Усім важливо зрозуміти, як орієнтуватися в особливостях особистості, мотивах поведінки, пам'яті та мислення, характеру та темпераменті. Якщо не мати таких орієнтирів в складних процесах взаємодії між особистостями та спілкуванні, можна припуститися багатьох хибних кроків та помилок. Також важливо вірно оцінювати особисті можливості, недоліки, вміти психологічно охарактеризувати самого себе як особистість.

Вельми значущою за важливістю і досить вагомою за часом частиною курсу експериментальної психології є практичні роботи.

Значимість практичних (лабораторних) занять визначається тим, що вони займають особливе місце в системі вивчення психології. Дійсно, вони є центральною ланкою практичної підготовки фахівця-психолога, оскільки дозволяють вирішити ряд завдань дидактичного характеру: освоїти методику вивчення конкретного психічного явища, пізнати особливості (нюанси) його прояву і оцінки, освоїти принципи дослідження психіки, створити банк конкретних експериментальних методик, що відповідають вимогам надійності та валідності, набути досвіду проведення експериментальних психологічних досліджень, інтерпретації та аналізу отриманих результатів експерименту, а також певною мірою пізнати самого себе.

Крім того, практичні роботи виконують і виховну функцію: привчають розглядати експеримент як серйозну, трудомістку і відповідальну процедуру, сприяють формуванню акуратності в зборі психологічних фактів, точності у виконанні алгоритму проведення експерименту, наполегливості і цілеспрямованості в процесі роботи з інструментарієм, спрямованості експериментатора.

Метою проведення практичних робіт є застосування отриманих знань з теоретичних основ курсу, придбання студентами (слухачами) практичних навичок проведення експериментальних досліджень, вдосконалення практичної підготовки майбутнього психолога незалежно від його спеціалізації та напрямки подальшої діяльності.

Практичні роботи з курсу – це не тільки дуже важливий, але і один з найбільш важких видів занять у методичному та організаційно-педагогічному відношенні.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (1 частина)

Назва теми	Кількість годин відведених на:		
	лекційні заняття	Практичні роботи (семінарські заняття)	самостійна робота студента
Семестр IV			
Модуль 1. ДОСЛІДЖЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ			
ЗМ 1. НАУКОВІ АТРИБУТИ			
Тема 1. Наукове дослідження його принципи та структура	4/1	2/-	6/6
Тема 2. Методи психологічного дослідження	4/1	2/1	6/8
ЗМ 2. СКЛАДОВІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ			
Тема 3. Історія становлення експериментальної психології	2/1	1/-	6/4
Тема 4. Експеримент як емпіричний метод пізнання в психології.	2/1	1/1	6/6
Тема 5. Види змінних у експерименті.	4/1	2/1	6/8
<i>Форма модульного контролю – тестування</i>			
Модуль 2. ЛОГІКА ТА ЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ МІЖГАЛУЗЕВИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ			
ЗМ 3. СТРУКТУРА ТА АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ			
Тема 6. Етапи проведення психологічного експерименту	2/2	1/1	6/8
Тема 7. Гіпотези у психологічному дослідженні	2/1	1/1	6/6
Тема 8. Експериментальна вибірка	2/-	1/-	4/8
Тема 9. Психологія психологічного експерименту	2/1	1/-	6/4
ЗМ 4. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ			
Тема 10. Експеримент в соціальній психології	4/1	2/1	6/8
Тема 11. Експеримент у віковій і педагогічній психології	2/-	1/-	6/6
Тема 12. Експеримент у сфері бізнесу	2/-	1/-	6/8
Тема 13. Експеримент у сфері праці та управління	2/-	1/-	6/6
Тема 14. Експеримент у медичній галузі	2/-	1/-	4/6
<i>Форма модульного контролю – тестування</i>			
Разом за семестр	36/10	18/6	80/92
Форма підсумкового контролю – залік			

Короткі відомості:

Складання психологічного портрета це один із складних та важливих завдань психолога. Адже всі люди вміють адаптуватися, пристосовуватися до певних обставин та роблять вони це по різному. Одні зорієнтовуються в конкретний момент і легко пристосовуються до даної ситуації, такі люди як правило краще працюють при прийнятті рішення. Інші — орієнтуються на минуле, здатні діяти в межах жорсткої структури з чіткими рамками дозволу і заборони, правами і обов'язками — вони здатні працювати при виконанні завдання з чіткими інструкціями. Треті — орієнтуються на майбутнє з неадекватними ситуаціями поведінки — такі особи частіше виступають генераторами ідей.

Кожному психологу важливо навчитися розкривати свої внутрішні психологічні резерви. Для цього потрібно могли в першу чергу пізнати себе та інших, виявити темперамент, характер, спрямованість особистості і т.д.

Завдяки цим **компонентам** можна скласти психологічний портрет:

1. ТЕМПЕРАМЕНТ.

Завдяки темпераменту, властивому людям від народження одні — швидкі, рухливі, схильні до емоційних реакцій, інші — повільні і спокійні. Темперамент — це фундамент нашої особистості, заснований на нервовій системі і залежить від будови тіла людини, обміну речовин в організмі. Риси темпераменту піддаються зміни, так як вони найчастіше передаються у спадок. Потрібно в першу чергу зрозуміти його особливості, щоб визначитися з родом діяльності людини.

До кожного типу темпераменту потрібно знайти свій підхід:

Сангвініки — володіють сильною нервовою системою, врівноважені і рухливі, хоча збудження у них легко змінюється гальмуванням і навпаки. Такі люди завжди обіцяють, що зроблять, але не завжди виконують обіцяне, тому їх потрібно постійно перевіряти і контролювати. Його плюси — чуйність, товариськість, життєрадісність, мінуси — легковажність, поверховість, ненадійність.

Холерик — володіє нерівноваженою нервовою системою, де переважає почуття збудження над почуттями гальмування. Вони весь час повинні бути зайняті справою, бо він свою активність направити на колектив і розкладе його зсередини. Його плюси — енергійність, цілеспрямованість, рухливість, мінуси — запальність, агресивність, конфліктність.

Флегматик — з сильним, врівноваженим, але інертним, нерухомим типом нервової системи. Він не може працювати на швидкість і швидкість, їх головне не підганяти, він розраховує свої сили і час і здасть свою справу в кожному випадку. Його плюси — стійкість, постійність, надійність, терплячість, активність, мінуси — повільність, байдужість, часом навіть сухість.

Меланхолік — зі слабким, нерівноваженим типом нервової системи. На таких людей не можна кричати, тиснути, давати різкі вказівки, так як вони дуже чутливі і ранимі. Їх плюси — доброзичливість, співчуття, м'якість, людяність, мінуси — недовірливість, вразливість, замкнутість і дуже низька працездатність.

В роботі холерику легше з сангвініком, сангвініку з меланхоліком, меланхоліку з флегматиком.

2. ХАРАКТЕР.

В характері людини виражаються її суттєві особливості. Риси характеру — це властивості особистість, стійкі особливості поведінки людини.

Структуру характеру ділять на 4 групи, які виражають ставлення особистості до певної діяльності:

До праці — працьовитість, сумлінність, наполегливість, відповідальність, ініціативність, протигагу цьому — лінь, безвідповідальність, пасивність, схильність до рутинної роботи;

До колективу і до суспільства в цілому — товариськість, чуйність, повагу, протилежність — замкненість, піклування, грубість, бездушність.

До самого себе — самокритичність. гордість, почуття власної гідності і в чому то скромність. протилежне цьому — сумнів, егоїзм, зарозумілість, образливість.

До речей — акуратність, ощадливість, щедрість, протилежне — скупість.

Формується характер завдяки морально-вольовим якостям особистості, на даному етапі виділяють 4 типи характеру:

Демонстративні особистості дуже сильно висловлюють свої емоції і переживають їх. Вони можуть брехати, не розуміючи цього, хоча не здатні прикидатися і намагаються постійно переконати оточуючих. Вони дуже артистичні натури, які вміють грати своїми почуттями на публіці. Завдяки своїй артистичності мають позитивні риси — дуже добре розуміють іншої людини, вони можуть стати письменниками, акторами і соціальними працівниками. Приймають свої рішення стрімко і імпульсивно, нічого не обдумуючи.

Педантичний тип — протилежність демонстративному типу. Їх негативні риси — нерішучість і постійне відчуття страху за своє життя, можуть висловити позитивні якості такі як, пунктуальність, акуратність, відповідальність, розважливність. Довго коливаються при прийнятті рішення і ретельно обмірковують свої дії.

Застрагаючий тип — довго затримують свої почуття гнів, лють, страх і так само довго і яскраво переживають свої досягнення. Відрізняються вразливістю й злопам'ятністю. Вони можуть пробачити образу, але ніколи не забудуть її.

Збудливий тип — постійно незадоволені, дратівливі. Не вміють керувати собою, що часто призводить до конфліктів.

3. ЗДІБНОСТІ.

Здібності вимірюються шляхом вирішення певних завдань. Вони поділяються на два види:

Загальні формуються розвитком інтелекту. До них відносяться працьовитість і працездатність. уважність, зібраність, гнучкість розуму адаптація та вміння орієнтуватися у важких життєвих ситуаціях.

Спеціальні здібності — це розвиток до певного типу діяльності.

4. СПРЯМОВАНІСТЬ.

Це куди саме спрямовано діяльність людини, буває спрямованість на себе, на задачу і на спілкування. Тут важливо визначити потреби в певній спрямованості мотивів людини.

5. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІСТЬ.

Це ядро інтелекту — забезпечує реалізацію здатності людини оцінювати

Вправа 2. Визначте вид спостереження.

Приклад. У 60-ті роки ХХ ст. Джейн Гудолл вивчала особливості життя диких шимпанзе. В процесі досліджень спостерігач зазвичай тихо сиділа у чагарниках, поки об'єкти, звикнувши до неї, не переставали звертати уваги на дивну глядачку і не поверталися до нормального способу дій. При цьому в кількох випадках були зафіксовані на плівку епізоди, які свідчать про те, що шимпанзе використовують і навіть виготовляють знаряддя праці. Зокрема, очистивши від листя прутик, вони повільно опускали «вудку» всередину термітника. Комах, що вчепилися в чужорідний предмет, витягали наверх і поїдали хитромудрі ловці... .

1. *За позицією спостерігача* – _____

2. _____

3. _____

4. _____

Вправа 3. «Прочитайте» міміку дівчини і запишіть значення кожного виразу обличчя, згідно їх нумерації (див. Рис.) в таблицю. Перевірте результати з істинними значеннями мімічних виразів обличчя (додаток 2) та оцініть власну спостережливість або прогнозованість.

Рис. 83. Тест (FMST)

Рис. Міміка дівчини.

Таблиця

Значення виразу обличчя	Щастя	Інтерес	Здивування	Рішучість	Збентеження (Зніяковілість)
Ваша відповідь					
Правильна відповідь					

Значення виразу обличчя	Гнів	Смуток	Відраза	Презирство	Страх
Ваша відповідь					
Правильна відповідь					

ТЕСТ «Чи спостережливі Ви?»

Інструкція : прочитайте запитання і виберіть один з варіантів відповіді.

1. Ви заходите в іншу установу:
 - а) звертаєте увагу на розміщення столів і стільців;
 - б) звертаєте увагу на точне розміщення предметів;
 - в) розглядаєте розміщені на стінах предмети.
2. Зустрічаючись з людиною, Ви:
 - а) дивитесь їй в обличчя;
 - б) непомітно оглядаєте її з ніг до голови;
 - в) звертаєте увагу лише на окремі частини обличчя (очі, ніс...).
3. Що Ви запам'ятовуєте і відчуваєте, перебуваючи на природі?
 - а) кольори;
 - б) небо;
 - в) почуття радості чи смутку, що охоплювало Вас тоді?
4. Прокинувшись зранку від сну, Ви:
 - а) відразу згадуєте, що слід сьогодні зробити;
 - б) згадуєте, що наснилося;
 - в) обмірковуєте те, що відбулося вчора.
5. Потрапляючи у громадський транспорт, Ви:
 - а) проходите вперед, не дивлячись ні на кого;
 - б) розглядаєте тих, хто сидить поряд;
 - в) обмінюєтесь словами з тим, хто стоїть поряд.
6. На вулиці Ви:
 - а) спостерігаєте за транспортом;
 - б) дивитесь на фасади будинків;
 - в) спостерігаєте за перехожими.
7. Коли Ви розглядаєте вітрини, то:
 - а) цікавитесь лише тим, що може Вам знадобитися;
 - б) розглядаєте те, що Вам у даний момент не потрібно;
 - в) кілька разів розглядаєте кожен предмет.
8. Якщо Вам у будинку необхідно щось знайти, то Ви:
 - а) зосереджуєтесь на тому місці, де, як Ви передбачаєте, могли залишити цей предмет;
 - б) шукаєте всюди;
 - в) просите інших допомогти Вам.
9. Розглядаючи старі групові фотографії Ваших близьких, Ви:
 - а) хвилюєтесь;
 - б) Вам стає смішно;
 - в) Ви намагаєтесь упізнати тих, хто є на фотографії.
10. Уявіть, що Вам пропонують зіграти у невідому азартну гру, Ви:
 - а) пробуєте навчитись грати;
 - б) спочатку погоджуєтесь, а потім відмовляєтесь;
 - в) взагалі не граєте.
11. Ви на когось чекаєте в парку і:
 - а) спостерігаєте за тим, хто поряд з Вами;
 - б) читаєте газету;
 - в) про щось думаєте.
12. У зоряну ніч Ви:

- а) розглядаєте сузір'я;
 - б) бездумно дивитесь на небо;
 - в) взагалі на небо не дивитесь.
13. Читаючи книгу, Ви:
- а) позначаєте олівцем те місце, до якого Ви дочитали;
 - б) залишаєте закладку;
 - в) довіряєте своїй пам'яті.
14. Про своїх сусідів Ви пам'ятаєте:
- а) їхнє ім'я та по батькові;
 - б) їхню зовнішність;
 - в) ні те, ні інше.
15. Побачивши сервірований стіл, Ви:
- а) захоплюєтесь його вишуканістю;
 - б) перевіряєте, чи все є на своєму місці;
 - в) дивитесь, чи всі крісла розставлені так, як потрібно.

Ключ: Підрахуйте бали відповідно до таблиці і визначте їхню суму.

№ запитання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
Варіанти відповіді	а	3	5	10	10	3	5	3	10	5	10	10	10	10	10	3
	б	10	10	5	3	5	3	5	5	3	5	5	5	5	5	10
	в	5	3	3	5	10	10	10	3	10	3	3	3	3	3	5

Опрацювання даних.

Інтерпретація:

150-100 балів. Безперечно, Ви надзвичайно спостережливі. Разом із тим Ви здатні аналізувати себе, свої вчинки. Ви в змозі з великою точністю оцінити іншу людину.

99-75 балів. У Вас досить розвинена спостережливність, але все ж, даючи оцінку, Ви іноді виявляєте упередженість. І це Вам заважає у точній і адекватній оцінці подій.

74-45 балів. Вас не дуже цікавить те, що приховується за зовнішністю, манерою поведінки, хоча, під час спілкування у Вас не виникає яких-небудь серйозних психологічних проблем, пов'язаних із упередженістю.

Менше 45 балів. Ви абсолютно не цікавитеся думками тих, хто поруч із Вами, бо надто зайняті, Вам ніколи аналізувати навіть власні вчинки, не говорячи про чужі. Те, що відбувається навколо, не привертає Вашої уваги.

Висновок: _____

Висновок: _____

Примітка: кожна пара (по 2 осіб) обравши дослідницьку роботу аспіранта, скачує і роздруковує автореферат (9,5 розмір шрифту), вклеює в лабор. зошит та опрацьовує матеріал.

Практична робота № 5

Тема: «Дослідження просторової уяви методом хронометрії розумових дій (за методикою Шепарда)»

Мета: сформуванати знання про пізнавальні процеси, а саме, проблема внутрішньої репрезентації інформації про просторові властивості об'єктів.

Матеріали: Набір зображень 16 пар тривимірних об'єктів (рис.1); секундомір; форма протоколу.

Завдання: Опрацюйте теоретичну частину та виконайте завдання.

Теоретична частина

В центрі уваги психології пізнавальних процесів в останні два десятиліття перебуває проблема внутрішньої репрезентації інформації про просторові властивості об'єктів. Під **внутрішньою репрезентацією** в широкому сенсі розуміють зміст, структуру і організацію знань про світ. При цьому ключовим завданням є визначення типу і ступеня відповідності (або ізоморфізму) між уявленнями суб'єкта про об'єкти, внутрішніми для нього операціями, з однієї сторони, і реальністю зовнішнього світу – з іншої.

Для з'ясування природи внутрішньої репрезентації часто використовують метод хронометрії розумових дій, заснований на припущенні, що про їх структуру можна судити за часом, необхідному для вирішення певної просторової задачі. Класичною серед робіт цього напрямку вважається методика, іменована методикою розумового обертання, запропонована в 1971 р. Шепардом і широко застосовується у різних модифікаціях. В роботі Шепарда випробуванням пропонувалося визначити тотожність чи відмінність за формою всередині кожної з декількох пар тривимірних об'єктів, зображених з урахуванням перспективи. Причому об'єкти в парах могли відрізнятися не тільки за формою, але і по їх орієнтації у просторі, відрізняючись поворотом або в площині рисунка, або в площині третього виміру. Лінійна залежність часу встановлення тотожності об'єктів випробуванням від кута їх повороту відносно один одного дозволила зробити висновок, що *завдання вирішується шляхом розумового обертання образу об'єкта для його зіставлення з еталоном*. Тому можна стверджувати, що внутрішній процес проходить покроково ті ж проміжні стадії, що і зовнішній, зберігаючи таким чином поелементне відповідність зовнішнього процесу ротації.

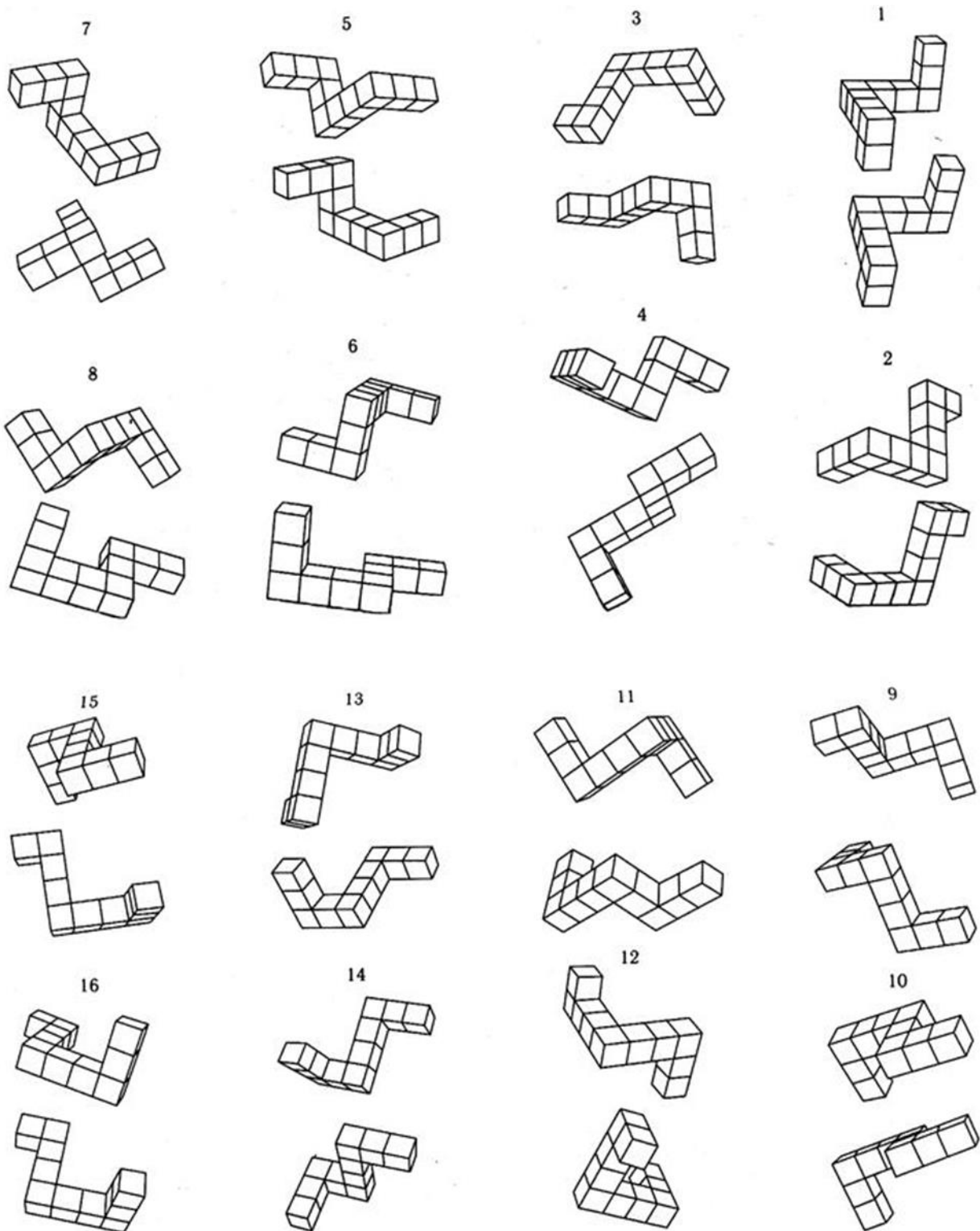
Хід виконання.

Студенти діляться на пари: випробуваний і експериментатор. Перед початком досвіду експериментатор повідомляє випробуваному інструкцію.

Інструкція випробуваному: «Вам будуть пред'явлені пари зображень тривимірних об'єктів, по-різному розташованих у просторі.

Ваше завдання - вирішити: один і той же об'єкт зображений на обох картинках чи різні об'єкти. Відповідайте "однакові" або "різні". Працюйте швидко і точно».

Потім експериментатор показує випробуваному по черзі кожну пару картинок, реєструючи його відповідь і час рішення в протоколі.

Вимірвальна характеристика

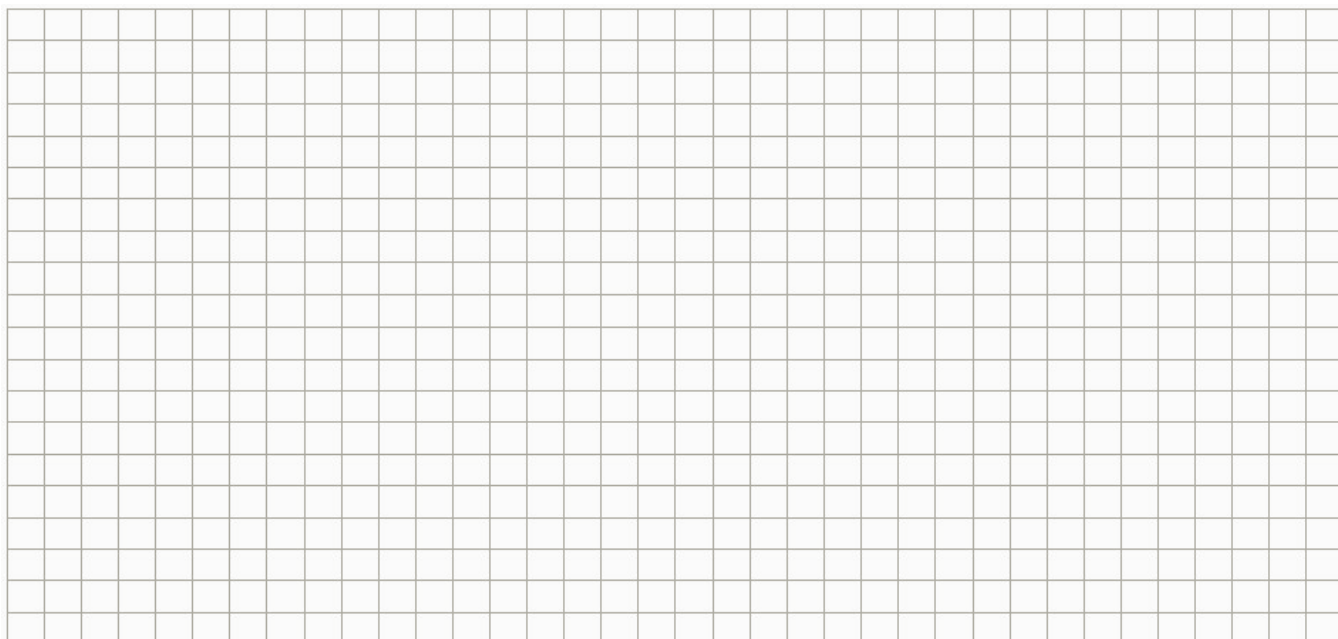
Номер проби	Кут повороту, градус*.	Відповідь досліджуваного		Час розв'язку, секунд
		однакові	різні	
1	20			
2	40			
3	–			
4	100			
5	40			
6	–			
7	80			
8	–			
9	–			
10	20			
11	–			
12	100			
13	–			
14	80			
15	–			
16	40			

* Кут повороту зазначений тільки для однакових об'єктів.

Обробка результатів

1. Кожен випробуваний буде для себе графік залежності часу встановлення тотожності об'єктів від кута їх повороту один відносно одного, враховуючи тільки правильні рішення.
2. Порівняйте результати всіх випробовуваних у групі і виявіть індивідуальні відмінності. Проаналізуйте причини відхилень від лінійної залежності, якщо такі є.

Графіки:

Випробовуваний	Максимальний час	Кут повороту	Мінімальний час	Кут повороту

Висновок: _____

Практична робота № 6

Тема: «Вивчення та застосування вимірювальних шкал»

Мета: сформувати знання про основні характеристики шкал та їх застосування в експериментальному дослідженні.

Матеріали: 1. Інструкція роботи;

2. Книги: Бондарчук О.І. Експериментальна психологія: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2003. – 120 с.; Горбунова В. До проблеми викладання курсу „Експериментальна психологія” // Соціальна психологія. - 2005. - № 5 (13). – С.169-178; Максименко С.Д., Носенко Е. Експериментальна психологія. – К., 2007. – 341 с.

Завдання: Опрацюйте теоретичну частину та виконайте практичні вправи.

Теоретична частина

Психологічні змінні, за одиничним виключенням, не мають власних вимірювальних одиниць. Тому у більшості випадків значення психологічної ознаки визначається за допомогою спеціальних вимірювальних шкал.

За С.Стівенсом (1951р.), існує 4 типи вимірювальних шкал:

- 1) номінальна або шкала найменувань;
- 2) порядкова або ординарна чи рангова шкала;
- 3) інтервальна або шкала рівних інтервалів;
- 4) шкала рівних відношень, чи шкала відношень.

Вимірювання, які здійснюються за допомогою двох перших шкал, вважають якісними, а ті що здійснюються за допомогою двох останніх шкал – кількісними.

Отже, застосування тих чи інших статистичних методів визначається тим, до якої статистичної шкали належить отриманий матеріал. Отримавши у відповідній шкалі масив експериментальних даних, психолог починає кінцеве оформлення результатів своєї роботи у вигляді таблиць, графіків, структурних схем (графів), діаграм та інших процедур, необхідних для отримання висновку свого експериментального дослідження. Розглянемо детально всі 4 шкали.

1. Номінальна шкала (шкала найменувань або номінативна шкала).

Вимірювання в номінальній шкалі полягає у присвоєнні які-небудь властивості чи ознаці певного позначення чи символу (числового, буквеного і т. д.). По суті, процедура вимірювання зводиться до класифікації властивостей, групування об'єктів, до об'єднання їх в класи, групи, при умові, що об'єкти, що належать до одного класу, ідентичні (або аналогічні) один одному щодо якоїсь ознаки або властивості, тоді як об'єкти, що різняться за цією ознакою, попадають в різні класи.

приклад: а) класифікація смакових якостей: А – солодке, В – гірке, С – кисле; б) кольору видимого спектру: червоний, зелений, синій та ін.; в) національність: А білорус, В – російський, С – українець; г) розбиття людей за чотирма типами темпераменту: сангвінік, флегматик, меланхолік, холерик

До цієї шкали відносяться матеріали в яких об'єкти, що вивчаються різняться за *якістю*. При обробці таких матеріалів немає ніякої потреби в тому, щоб розміщувати ці об'єкти в якомусь порядку, виходячи із їх характеристик. В принципі об'єкти можна розмістити у будь-якій послідовності.

Класичний приклад вимірювання за номінальною шкалою у психології – поділ людей за типами темпераменту: сангвінік, холерик, флегматик і меланхолік.

Найпростішою номінальною шкалою називають – *дихотомічною*. Отже, **номінальна шкала** – це шкала, в якій символами (цифрами, буквами) позначається приналежність конкретного індивіда до якогось класу (групи).

При вимірюваннях за дихотомічною шкалою ознаки можна кодувати двома символами чи цифрами, тобто це шкали типу «+» чи «-», або «1» чи «2», «А» – «Б», а також будь-які два відмінні один від одного символи. Ознака, яка вимірюється за дихотомічною шкалою називається *альтернативною*.

Приклад, що відноситься до вимірювань за дихотомічною шкалою: обстежуваний відповів на питання *так* або *ні*, хтось проголосував *за*, хтось *проти* і т. д. В усіх перерахованих випадках отримуємо дві неперетинаючі множини, відносно яких можна тільки підрахувати кількість індивідів, що володіють тією чи іншою ознакою.

2. Порядкова (рангова, ординарна) шкала.

Порядкова шкала (рангова шкала) – це шкала, що класифікує за принципом «більше – менше», «вище – нижче», «сильніше – слабше». Вимірювання в цій шкалі передбачає приписування об'єктам чисел в залежності від ступеня вираженості вимірюваної властивості. Якщо в попередній шкалі було несуттєво, в якому порядку розташовуються виміряні ознаки, то в порядкової шкалою всі ознаки розташовуються за рангом – від найбільшого (високого, сильного, розумного і т. д.) до найменшого (низького, слабкого, дурного і т. п.) або навпаки. Типовий і дуже добре відомий усім приклад порядкової шкали – це шкільні оцінки: від 12 до 1 бала.

Правила рангування

Приклад. Обстежуваному дають завдання в якому сім особистісних якостей необхідно впорядкувати (прорангувати) у двох стовпцях: у лівому стовпці у відповідності із особливостями його «Я-реального», а в правому стовпці, у відповідності із особливостями «Я-ідеального».

Результати рангування записують у таблицю.

«Я-реальне»	Якості особистості	«Я-ідеальне»
7	Відповідальність	1
1	Комунікабельність	5
3	Наполегливість	7
2	Енергійність	6
5	Життєрадісність	4
4	Терплячість	3
6	рішучість	2

Рангування у правому стовпці здійснюється таким чином: оскільки є всього 7 якостей, то максимальний ранг 7 приписується якості найбільш притаманній на даний час, а мінімальний 1 – найменш притаманній. Всім іншим ознакам, у відповідності із ступенем їх вираженості приписується ранг від 6 до 2, відповідно.

У правому стовпчику проводиться рангування у відповідності з тим, якими якостями людина хотіла б володіти в ідеалі. Максимально бажаній ставиться відповідно найбільший ранг, найменш бажаній якості найменша величина рангу.

Процедура рангування по суті є формальною, тому в залежності від бажання можна проставляти величини рангів і у протилежному порядку, тобто найбільш вираженій якості приписувати ранг 1, найменш вираженій – ранг 7.

Перевірка правильності рангування

Процедура рангування досить проста, однак помилки можуть виникнути досить несподівано. Тому завжди проводячи рангування, необхідно перевірити правильність реалізації цієї процедури. В найбільш загальному випадку для перевірки правильності рангування стовпця (чи рядка) ознак застосовують наступну формулу:

Якщо рангується N ознак, то сума всіх отриманих рангів має бути рівна:

$$S(\text{сума рангів})=1+2+3\dots+N=N\cdot(N+1)/2 \quad (1.1)$$

де N - кількість прорангованих ознак.

Спів падання суми рангів за формулою (1.1) і за реальними результатами рангування експериментальних даних є підтвердженням правильності рангування.

У розглянутому *прикладі* число прорангованих ознак $N=7$, тому сума рангів, обчислена за формулою (1.1) має бути: $S=7\cdot 8/2=28$.

Додамо величини рангів окремо для лівого і правого стовпця таблиці:

$$7+1+3+2+5+4+6=28 \text{ – для лівого стовпця;}$$

$$1+5+7+6+4+3+2=28 \text{ – для правого стовпця.}$$

Сума рангів, обчислена за формулою (1.1) і в результаті реального рангування, співпала, отже рангування проведене правильно. Подібну перевірку слід обов'язково робити після кожного рангування.

3 і 4. Шкала інтервалів та шкала відношень.

У **шкалі інтервалів** чи **інтервальній шкалі**, кожне із можливих значень вимірювальних величин знаходиться від наступного на рівні відстані. Основне поняття цієї шкали – **інтервал**, який можна визначити як частину вимірювальної

властивості між двома сусідніми позиціями на шкалі. Розмір інтервалу величина фіксована і постійна на всіх ділянках шкали. Для вимірювання при допомозі інтервальної шкали встановлюються спеціальні одиниці вимірювання; в психології стени і стенайни. Інколи це говорять, що *інтервальна шкала* – це шкала у тестових одиницях: балах, секундах, сантиметрах, грамах тощо. Важливою особливістю шкали інтервалів є те, що у неї немає природної точки відліку (нуль умовний і не вказує на відсутність ознаки, що вимірюється).

Так, у психології часто використовують семантичний диференціал Ч.Осгуда, який є прикладом вимірювання за інтервальною шкалою різних психологічних особливосте особистості, соціальних установок, ціннісних орієнтацій, різних аспектів самооцінки і т.д.

-3	-2	-1	0	1	2	3
абсолютно не згідний			не знаю			абсолютно згідний

Однак, як підкреслює С.Стівенс і ряд інших дослідників, психологічні вимірювання в шкалі інтервалів по суті не рідко є вимірюваннями виконаними в шкалі порядку. Основою для цього твердження є факт, що функціональні можливості людини змінюються в залежності від різних умов.

Принципово важливим є те, що для експериментальних даних, отриманих в ці шкалі, застосовується велика кількість статистичних методів.

Шкала відношень.

Шкалу відношень називають також шкалою рівних відношень. Ідеалом вимірювальної процедури є отримання таких даних про вираження властивостей об'єктів, коли можна сказати, у скільки раз один об'єкт більший чи менший за іншого. Особливістю цієї шкали є наявність чітко і незмінно *фіксованого нуля*, що означає повну відсутність якої-небудь властивості чи ознаки. Шкала відношень відрізняється від шкали відношень тим, що на ній встановлене положення «дійсного» нуля і класичним прикладом – шкала температур Кельвіна.

В психології ця шкала практично не використовується. Одним із винятків є шкали оцінки компетентності. Дійсно, можна припустити «нульову» обізнаність досліджуваного у якійсь сфері знань (наприклад, моє знання ескімоської мови) або «нульовий» рівень володіння якоюсь навичкою.

Саме в шкалі відношень проводяться точні і дуже точні вимірювання таких наук як фізика, хімія, мікробіологія та ін..

Практична частина

Для кожного із наведених нижче досліджень визначте, яка шкала вимірювання була застосована при вимірюванні характеристик поведінки.

1. Сергій хоче в'яснити, з яких предметів учні елітних шкіл і учні звичайних шкіл мають кращу успішність: точних, гуманітарних чи природничих.

2. Федір вирішив дослідити чи дійсно щурі, які вивчили один лабіринт, вивчать другий лабіринт швидше від ненавчених.

3. Максим припускає, що діти оцінюють кольорові телевізійні програми вище, ніж чорно-білі, а у дорослих колір не впливає на оцінку.

4. Ніна стверджує, що соматотип змінюється з віком, а тому пропонує визначати соматотип в групі людей в 10, 15, 20 років за шкалою Шелдона.

5. Софія вивчає готовність людей допомагати оточуючим і вважає, що вона залежить від погоди – ймовірність надання допомоги в сонячний день вища, ніж у похмурий.

6. Адам хоче з'ясувати, котрий із п'яти нових сортів пива більше сподобається (тобто, оцінений як №1) постійним відвідувачам його бару.

7. Олена вивчає, як студенти оцінюють безпечні райони міста. Вона запропонувала студентам скласти картки з найменуванням районів міста в стопку так, щоб найбільш безпечні райони були зверху, а найбільш ризиковані – знизу.

8. Леонід вважає, що люди із синдромом нав'язливих станів зроблять менше помилок в написанні звітів по стандарту АРА (американська психол. асоціація), ніж здорові люди.

Шкала	Дослідження

Висновок: _____

Практична робота № 7

Тема: «Критерії оцінки якості психологічного експерименту»

Мета: сформувати вміння здійснювати критичний аналіз психологічних експериментів.

- Завдання:**
- 1) ознайомтесь з прикладами експериментів;
 - 2) виявіть допущені помилки;
 - 3) конкретизуйте дані помилки;
 - 4) запропонуйте способи їх вирішення.

Опис експериментів

Експеримент № 1:

Студент-психолог вирішив перевірити гіпотезу: високий рівень дратівливості в більшій мірі сприяє розв'язанню простої задачі та в меншій мірі сприяє розв'язанню складної задачі.

18 осіб (3 чоловіків та 15 жінок), що мали високий рівень дратівливості, та 31 особи (12 чоловіків та 19 жінок), що мали низький рівень дратівливості,

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1.

«Становлення і розвиток експериментального методу в психології»

1. Передумови запровадження експерименту в психології.
2. Етапи становлення експериментального методу в психології.
3. Роль основних напрямів психологічної науки у становленні психологічного експерименту.
4. Розвиток експериментального дослідження психіки у вітчизняній і зарубіжній психології.
5. Предмет і завдання експериментальної психології.
6. Експериментальний метод у психології на сучасному етапі.

Література до теми:

3, 5, 10, 12, 13, 14, 16.

Пропоновані теми рефератів:

- Історія розвитку вітчизняної експериментальної психології наприкінці ІХ та на початку ХХ століть.
- Особливості експериментального підходу в вітчизняній психології.
- Історія розвитку зарубіжної експериментальної психології наприкінці ІХ та на початку ХХ століть.

Завдання до самостійної роботи:

1. Визначте передумови становлення експериментального методу в психології.
2. Поясніть, чому перші експерименти у психології в основному були проведені в рамках психофізіології?
3. Яким був внесок основних напрямів психологічної науки в становлення і розвиток експерименту в психології? Наведіть приклади.
4. Визначте особливості становлення і розвитку експериментального дослідження психіки у вітчизняній психології.
5. Яким чином можна трактувати предмет експериментальної психології на сучасному етапі його розвитку?
6. Які основні завдання вирішує експериментальна психологія?
7. Поясніть, чому розробка типології психологічного експерименту є важливим завданням експериментальної психології?
8. Назвіть основні тенденції розвитку сучасної експериментальної психології.

Семінарське заняття № 2

«Структура та принципи наукового дослідження»

1. Охарактеризуйте головні ознаки науки.
2. У чому полягає відмінність між науковим і повсякденним пізнанням?
3. Визначте основні етапи розвитку науки.
4. Визначте складові наукової теорії.
5. Які функції реалізовує наукова теорія?
6. Проаналізуйте роль принципу в науковій теорії.
7. Які наукові теорії та відкриття належать українським ученим?
8. Дайте пояснення „науковій парадигмі”.
9. Процедура наукового дослідження. Типи досліджень.

10. Принципи наукового дослідження психіки (загальні та спеціальні).

Література до теми:

3, 5, 8, 10, 12, 13, 14, 16.

Пропоновані теми рефератів:

- Наукові теорії та відкриття українських учених в галузі психології.
- Процедура наукового дослідження.

Завдання до самостійної роботи:

1. Назвіть етапи наукового дослідження.
2. Визначте, які типи наукових досліджень вам відомі?
3. Розкрийте принципи наукових досліджень.

Семінарське заняття № 3

«Провідні загальнонаукові дослідницькі методи.

Неекспериментальні методи в психології»

1. Класифікація методів дослідження.
2. Яку класифікацію методів психологічного дослідження запропонував Б.Г.Ананьєв?
3. Спостереження як метод психологічного дослідження.
4. Які причини типових помилок спостереження?
5. Інтерв'ювання як різновид усного опитувального діагностичного методу.
6. Анкетування як різновид письмового опитувального діагностичного методу.
7. Чому бесіда може вважатися специфічно психологічним методом дослідження?
8. Соціометрія як різновид соціально-психологічного методу.
9. Основні переваги і недоліки різноманітних методів психологічного вивчення.

Література до теми:

2, 3, 5, 10, 12, 13, 14, 16, 20.

Пропоновані теми рефератів:

- Метод спостереження в експериментальному дослідженні.
- Метод анкетування в експериментальному дослідженні.
- Метод бесіди та інтерв'ю в експериментальному дослідженні.

Завдання до самостійної роботи:

1. Визначте специфіку соціально-психологічного методу дослідження.
2. Визначте специфіку методу групової оцінки особистості?
3. В чому полягає специфіка телефонного опитування, на відміну від письмового?
4. Розкрийте сутність та етапи застосування методу експертного оцінювання.

Семінарське заняття № 4

«Експеримент як метод психологічного дослідження та його етапи»

1. Місце експерименту в дослідженні психічної реальності.
2. Сутність експериментального методу та його види.
3. Відмінність лабораторного експерименту від природного експерименту.
4. Сутнісний зміст формувального та оперативного експерименту.

5. Що входить до підготовчого етапу експерименту в психології.
6. Що включає теоретичний етап дослідження?
7. Що передбачає власне експериментальний етап дослідження.
8. Охарактеризуйте інтерпретаційний етап експериментального дослідження
9. Переваги та проблеми експериментального дослідження психіки.

Література до теми:

3, 5, 10, 12, 13, 14, 16, 18.

Пропоновані теми рефератів:

- Співвідношення теорії та експерименту в психології.
- Види експериментів в психологічному дослідженні.
- Етапи експериментального дослідження (визначення та схеми).

Завдання до самостійної роботи:

1. Поясніть, що таке експеримент?
2. Які різновиди експерименту ви знаєте, їх специфіка?
3. У чому полягають переваги експерименту як методу психології порівняно із спостереженням?
4. Які труднощі виникають у процесі експериментального дослідження психіки?
5. Проаналізуйте, які етичні проблеми виникають у експериментальних дослідженнях?
6. Проаналізуйте наявний зв'язок між об'єктом та предметом дослідження.
7. Поясніть сутність програми проведення експериментального дослідження.

Семінарське заняття № 5

«Нормативи експериментального дослідження. Гіпотеза»

1. Нормативи експериментального дослідження.
2. Поняття про гіпотезу в науковому дослідженні психіки. Види гіпотез у психологічному дослідженні.
3. Принцип фальсифікованості та верифікованості наукової гіпотези.
4. Експериментальна гіпотеза та її особливості.
5. Експериментальні та статистичні гіпотези; 0-гіпотеза.
6. Помилки 1-го і 2-го роду при перевірці статистичних гіпотез.
7. Емпіричні залежності й експериментальні ефекти.

Література до теми:

3, 5, 10, 12, 13, 14, 16.

Пропоновані теми рефератів:

Статистична гіпотеза, порядок її доведення.
Експериментальна гіпотеза (визначення та схеми).

Завдання до самостійної роботи:

1. Сутність принципів фальсифікованості та верифікованості наукових гіпотез.
2. Визначте види гіпотез у психологічному експерименті. Наведіть приклади.
3. Назвіть ознаки гіпотези, яку можна перевірити у психологічному експерименті.
4. Проаналізуйте взаємозв'язок між теоретичними, експериментальними та статистичними гіпотезами.
5. Поясніть, що таке нуль-гіпотеза?

6. Аргументуйте, чому в експерименті з дослідження психіки фактично перевіряються щонайменше три гіпотези, хоча спочатку дослідник формулює тільки одну?
7. Співвіднесіть альфа-рівень статистичного рішення у психологічному експерименті з ризиком помилок 1-го і 2-го роду. Наведіть приклади.
8. Яким чином зменшення надійності експериментальних даних впливає на величину відмінності між середніми показниками, що вимагається для відхилення нуль-гіпотези?
9. Поясніть, у чому полягає асиметрія висновків в експериментальному дослідженні психіки?

Семінарське заняття № 6

«Змінні в психологічному експерименті. Контроль змінних»

1. Поняття змінної; види змінних. Наведіть приклади.
2. Незалежна змінна. Залежна змінна. Наведіть приклади.
3. Відношення між змінними. Побічні змінні.
4. Проблема ізоляції і контролю змінних.
5. Критерії якості виміру змінних.
6. Поясніть, для чого у психологічному експерименті застосовується процедура контрбалансування.

Література до теми:

3, 5, 10, 12, 13, 14, 16.

Пропоновані теми рефератів:

- Змінні в психологічному експерименті (визначення та схеми).
- Сутність теорії вимірювань.

Завдання до самостійної роботи:

1. Які види змінних виокремлюють в експериментальному дослідженні психіки? Наведіть приклади.
2. Поясніть, у чому полягає відмінність додаткової змінної від незалежної.
3. Визначте, що таке "контроль" змінних? Якою є процедура контролю незалежної змінної?
4. Яким чином можна контролювати побічні змінні у психологічному експерименті?
5. Визначте, які шкали застосовують в психологічних дослідженнях?

Семінарське заняття № 7

«Валідність експериментального дослідження. Експериментальна вибірка»

1. Сутність валідності експериментального дослідження.
2. Види валідності експериментального дослідження.
3. Внутрішня валідність експерименту.
4. Зовнішня валідність експерименту.
5. Реальний і бездоганний експерименти.
6. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка; репрезентативність вибірки.

7. Правила кількісного формування експериментальної вибірки.

Література до теми:

3, 5, 10, 12, 13, 14, 16.

Пропоновані теми рефератів:

- Види валідності в експерименті та їх забезпечення.
- Стратегії відбору досліджуваних у вибірку.

Завдання до самостійної роботи:

1. Поясніть поняття "валідність".
2. Визначте види валідності, що виокремлюють в експериментальному дослідженні психіки. Наведіть приклади.
3. Перелічіть та поясніть фактори підвищення внутрішньої валідності.
4. Перелічіть та поясніть фактори підвищення зовнішньої валідності.
5. Експериментальна вибірка: порядок формування. Рандомізація.

Семінарське заняття № 8

«Психологія психологічного експерименту. Артефакти»

1. Особистість експериментатора і його діяльність у дослідженні. Роль інструкції.
2. Ефекти процесу експерименту (фонові артефакти).
3. Досліджуваний як суб'єкт експериментального процесу.
4. Особистість досліджуваного і ситуація психологічного експерименту.
5. Внутрішня організація експерименту. Соціально-психологічні ефекти, що спричинюють появу артефактів у дослідженні.
6. Методи уникнення впливу досліджуваного на результати експерименту. Контролювання артефактів в експерименті.

Література до теми:

3, 5, 10, 12, 13, 14, 16.

Пропоновані теми рефератів:

- Вплив особистості експериментатора на «чистоту» експерименту.
- Артефакти в психологічному експерименті.

Завдання до самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте особливості поведінки та діяльності експериментатора в експерименті.
2. Які методи для контролю артефактів, пов'язаних з експериментатором можна застосовувати у процесі проведення експерименту?
3. Поясніть можливість впливу досліджуваного на валідність експерименту.
4. Які артефакти, пов'язані з досліджуваним, виокремлюють в експериментальній психології?
5. Поясніть, які комунікативні артефакти можуть виникнути у процесі взаємодії експериментатора з досліджуваним?
6. Визначте, які засоби використовують для запобігання комунікативним артефактам у психологічному експериментуванні?

Семінарське заняття № 9
«Міжгалузеві експерименти в психології»

1. Експерименти в соціальній психології (експерименти С.Мілграма, С.Аша).
2. Експеримент у віковій і педагогічній психології (експеримент Троніка «Закам'яніле обличчя», лонгітюд А. Гезелл, В. Штерн, В. Прейер, експеримент Т. Бошарта, Каліфорнійський лонгітюд, Малюк Альберт).
3. Експеримент у сфері бізнесу (експерименти Р. Чалдіні).
4. Експеримент у сфері праці та управління (експерименти Е. Мейо, експеримент Нормана Триплетта).
5. Експеримент у медичній галузі (експерименти вивчення впливу нав'ювання та самонав'ювання на процес одужання).
6. Принципи патопсихологічного експерименту. Ефект плацебо.

Література до теми:

15, 18, 19, 21, 22.

Пропоновані теми рефератів:

- Експериментальне вивчення немовлят.
- Класичний експеримент О. О. Бодальова.
- Групові ефекти та їх дослідження.

Завдання до самостійної роботи:

1. Дослідження міжгрупової взаємодії та конфлікту.
2. Експеримент у маркетингових дослідженнях.
3. Експерименти в дослідженнях реклами.
4. Особливості експериментальних досліджень у патопсихології, психотерапії та психологічному консультуванні.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ 2 курсу

Поточне тестування та самостійна робота																	Сума		
Модуль 1								Модуль 2								Підсумковий контроль			
СЗ 1	ПР 1	СЗ 2	ПР 2	СЗ 3	ПР 3	СЗ 4	ПР 4	СЗ 5	ПР 5	СЗ 6	ПР 6	СЗ 7	ПР 7	СЗ 8	ПР 8	СЗ 9	ПР 9	M1; M2	
5		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		5		25	100

СЗ 1... СЗ 9 – семінарські заняття;

ПР 1... ПР 9 – практичні роботи.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (СЗ)

«Теоретичні та методологічні основи експериментальної психології» (СЗ №1-2)

1. ПОНЯТТЯ ПРО ПСИХОМЕТРІЮ ВВІВ У ВЖИТОК:

- A. П. Фресс
- B. Г. Гельмгольц
- C. X. Вольф
- D. Й. Мюллер

2. БЕЗПОСЕРЕДНЬО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХІКИ РОЗПОЧАЛОСЯ ЗАВДЯКИ УСПІХАМ:

- A. психології
- B. біології
- C. фізіологічної оптики й акустики
- D. нейрофізіології

3. ПЕРШИМИ ВЧЕНИМИ-ЕКСПЕРИМЕНТАТОРАМИ У ПСИХОЛОГІЇ СТАЛИ:

- A. фізики
- B. хіміки
- C. нейробіологи
- D. патологоанатоми

4. «ХРЕЩЕНИЙ БАТЬКО» ЕП, ПЕРШИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ПСИХОЛОГ, ЗАСНОВНИК ПЕРШОЇ У СВІТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ:

- A. Г. Гельмгольц
- B. М. Бернштейн
- C. Е. Крепелін
- D. В. Вундт

5. ГАЛУЗЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ, ЯКА РОЗКРИВАЄ УМОВИ, ЗАКОНОМІРНОСТІ, ПРИНЦИПИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІКИ:

- A. експериментальна психофізіологія
- B. експериментальна психологія
- C. експериментальна психіатрія
- D. експериментальна антропологія

6. ДОСЛІДЖЕННЯ, ЯКІ ПРОВОДЯТЬСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМИ МЕТОДІВ І МЕТОДИК, ЩО ДОЗВОЛЯЮТЬ ВЧЕНИМ ОХОПИТИ МАКСИМАЛЬНУ КІЛЬКІСТЬ ЗНАЧУЩИХ ПАРАМЕТРІВ РЕАЛЬНОСТІ НАЗИВАЮТЬСЯ:

- A. комплексними
- B. аналітичними
- C. фундаментальними
- D. міждисциплінарними

7. ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК СПРОБА ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ, ЯКА ЩЕ НЕ ВИРІШУВАЛАСЯ ПОДІБНИМ МЕТОДОМ, НАЗИВАЮТЬСЯ:

- A. критичні дослідження
- B. пошукові дослідження
- C. уточнюючі дослідження
- D. відтворюючі дослідження

8. ДОСЛІДЖЕННЯ, МЕТОЮ ЯКИХ Є ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ, В ЯКИХ ТЕОРІЯ ПЕРЕДБАЧАЄ ФАКТИ Й ЕМПІРИЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ:

- A. критичні дослідження
- B. уточнюючі дослідження
- C. пошукові дослідження
- D. відтворюючі дослідження

9. ПРИНЦИП, МЕТОЮ ЯКОГО Є ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА ВЕЛИКІ ГРУПИ ЛЮДЕЙ:

- A. розвитку
- B. репрезентативності
- C. системності
- D. детермінізму

10. НАУКА ХАРАКТЕРИЗУЄТЬСЯ:

- A. інтуїтивністю
- B. довершеністю
- C. верифікованістю
- D. логічністю

«Методи наукового дослідження» (СЗ №3-4)

1. ЗГІДНО ЗАГАЛЬНІЙ СХЕМІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ, НАУКОВА ПРОБЛЕМА ВИПЛИВАЄ З:

- A. об'єкта дослідження
- B. предмета дослідження
- C. припущення
- D. практичної задачі

2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ – ЦЕ:

- A. ідеальне дослідження
- B. валідне дослідження
- C. засноване на теорії
- D. засноване на досвіді

3. ЕМПІРИЧНИЙ МЕТОД АКТИВНОГО ВТРУЧАННЯМ У СИТУАЦІЮ ДОСЛІДНИКА:

- A. опитування
- B. експеримент
- C. спостереження
- D. вивчення продуктів діяльності

4. ЕКСПЕРИМЕНТ З НАЯВНІСТЮ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ І КОНТРОЛЬНОЇ ГРУПИ НАЗИВАЄТЬСЯ:

- A. паралельним
- B. суміжним
- C. послідовним
- D. комплексним
- E. системним

5. ЕКСПЕРИМЕНТИ, ЩО ПРОВОДЯТЬСЯ ДО І ПІСЛЯ ПОДІЇ, НАЗИВАЮТЬСЯ:

- A. паралельним
- B. суміжним
- C. послідовним
- D. комплексним
- E. системним

6. ВПЕРШЕ ЗАПРОПОНУВАВ ПРИРОДНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ:

- A. П. Ковалевський
- B. І. Сікорський
- C. О. Лазурський
- D. М. Ланге

7. ЕКСПЕРИМЕНТ, ЩО СПРЯМОВАНИЙ НА РОЗВИТОК НОВИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ, НАЗИВАЄТЬСЯ:

- A. природній
- B. лабораторний
- C. формувальний
- D. операційний

8. ОСНОВИ ФОРМУВАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ РОЗРОБИВ:

- A. М. Бернштейн
- B. П. Гальперін
- C. Л.С.Виготський
- D. В.Вундт

9. МЕТОДОЛОГІЯ – ЦЕ:

- A. конкретне поєднання методів
- B. вчення про принципи побудови, форми і способи наукового пізнання
- C. вчення про методи дослідження

**«Нормативи експериментального методу в психології.
Контроль змінних» (СЗ №5-6).**

1. ЩО ОЗНАЧАЄ, ЩО ПРОБЛЕМА ПОВИННА БУТИ ОПЕРАЦІОНАЛІЗОВАНОЮ:

- A. визначеною
- B. повинні застосовуватись операції мислення
- C. обдуманною
- D. доступною експериментальному вивченню і кількісному вимірюванню

2. ОЧІКУВАНИЙ КІНЦЕВИЙ РЕЗУЛЬТАТ, ЩО ВИЗНАЧАЄ ЗАГАЛЬНУ СПРЯМОВАНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- A. мета
- B. задача
- C. висновок
- D. заключення

3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ПРОЦЕСІВ І МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПСИХІКИ – ЦЕ:

- A. об'єкт дослідження
- B. предмет дослідження
- C. мета дослідження

4. ПСИХІЧНИЙ ФЕНОМЕН, ЩО ДОСЛІДЖУЄ ВЧЕНИЙ – ЦЕ:

- A. об'єкт дослідження
- B. предмет дослідження
- C. мета дослідження
- D. результат дослідження

5. СПОСІБ КОНТРОЛЮ ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ («СТОРОННІХ») ЗМІННИХ, КОЛИ ДОСЛІДЖУВАНИЙ ОПИНЯЄТЬСЯ В РІЗНИХ УМОВАХ ПОСЛІДОВНО, ПРОТЕ ПОПЕРЕДНІ УМОВИ МОЖУТЬ ЗМІНЮВАТИ ЕФЕКТ ДІЇ НАСТУПНИХ – Є СПОСОБОМ:

- A. елімінація
- B. балансування
- C. рандомізація
- D. контрбалансування
- E. створення константних умов

6. КАУЗАЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК – ЦЕ ЗВ'ЯЗОК:

- A. між об'єктом й предметом
- B. між дослідником й піддослідним
- C. між причинами
- D. між наслідками
- E. між причинами й наслідками

7. ВНУТРІШНЬО НЕСУПЕРЕЧЛИВА СИСТЕМА ЗНАНЬ ПРО РЕАЛЬНІСТЬ:

- A. проблема
- B. теорія
- C. парадигма

8. КОНТРГІПОТЕЗА – ЦЕ:

- A. конкуруюча гіпотеза
- B. експериментальна гіпотеза про максимальну величину
- C. протилежність основній гіпотезі

9. ГІПОТЕЗА, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТУ – ЦЕ:

- A. наукова (теоретична) гіпотеза

- В. експериментальна гіпотеза
- С. статистична гіпотеза.

«Експериментальна вибірка та явище артефакту» (СЗ №7-8).

1. БУДЬ-ЯКА ВИБІРКА, ЩО ТОЧНО ВІДОБРАЖАЄ ПОПУЛЯЦІЮ, З ЯКОЇ ЇЇ ВІДІБРАЛИ, Є:

- А. репрезентативною
- В. не репрезентативною
- С. експериментальною

2. МЕТОД ВИПАДКОВОГО ВИБОРУ ФОРМУВАННЯ ВИБІРКИ, ДРУГА НАЗВА:

- А. стратометричний
- В. рандомізація
- С. попарного відбору
- Д. реальні групи

3. МЕТОД ФОРМУВАННЯ ВИБІРКИ, ВІДПОВІДНО ДО ЯКОГО ГЕНЕРАЛЬНУ СУКУПНІСТЬ РОЗГЛЯДАЮТЬ ЯК СУКУПНІСТЬ ГРУП, ЩО МАЮТЬ ПЕВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ:

- А. реальної групи
- В. попарного відбору
- С. рандомізація
- Д. стратометричний

4. МЕТОД ФОРМУВАННЯ ВИБІРКИ, ДЕ ДОСЛІДЖУВАНІ НЕ ПРЕДСТАВЛЯЮТЬ ВСІХ ПАРАМЕТРІВ ГЕНЕРАЛЬНОЇ СУКУПНОСТІ:

- А. стратометричний
- В. наближеного моделювання
- С. рандомізація
- Д. попарного відбору

5. ФОНОВИЙ АРТЕФАКТ, ЩО ҐРУНТУЄТЬСЯ НА СПОСТЕРЕЖЕННІ, ЩО ЛЮДИ ВИСОКО ОЦІНЮЮТЬ ТОЧНІСТЬ ТАКИХ ОПИСІВ ЇХ ОСОБИСТОСТІ, ЯКІ, ЯК ВОНИ ВВАЖАЮТЬ, СТВОРЕНІ ІНДИВІДУАЛЬНО ДЛЯ НИХ:

- А. ефект Розенталя
- В. ефект доктора Фокса
- С. ефект Пігмаліона
- Д. ефект Барнума

6. ФОНОВИЙ АРТЕФАКТ, ЯКИЙ ПОЛЯГАЄ В ТОМУ, ЩО ВИРАЗНІСТЬ ЛЕКТОРА МОЖЕ ЗАВУАЛЮВАТИ БЕЗПРЕДМЕТНІСТЬ І ВИГАДАНІСТЬ МАТЕРІАЛУ ЛЕКЦІЇ:

- А. ефект Розенталя
- В. ефект доктора Фокса
- С. ефект Пігмаліона
- Д. ефект Барнума

7. СПОСІБ КОНТРОЛЮ ВПЛИВУ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА НА ДОСЛІДЖЕННЯ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄ ВИПАДКОВИЙ ВІДБІР ОДНАКОВОЇ КІЛЬКОСТІ УЧАСНИКІВ У ВСІ ГРУПИ:

- A. рандомізація
- B. блокова рандомізація
- C. балансування
- D. контрбалансування
- E. елеменація

8. СПОСІБ КОНТРОЛЮ ВПЛИВУ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА НА ДОСЛІДЖЕННЯ, ЗА ЯКИМ УЧАСНИКІВ ГРУПУЮТЬ НА ОСНОВІ ПОПЕРЕДНІХ ВИМІРЮВАНЬ ТАК, ЩОБ У КОЖНІЙ ГРУПІ БУЛА ОДНАКОВА КІЛЬКІСТЬ ОСІБ ІЗ ПЕВНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ:

- A. блокова рандомізація
- B. балансування
- C. контрбалансування
- D. попарне порівняння
- E. постекспериментальний відбір

9. СПОСІБ КОНТРОЛЮ ВПЛИВУ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА НА ДОСЛІДЖЕННЯ, ЗА ЯКИМ ПІСЛЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ З АНАЛІЗУ УСУВАЮТЬ РЕЗУЛЬТАТИ ОСІБ, ЯКІ ПРОВОКУЮТЬ НЕЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ГРУП:

- A. блокова рандомізація
- B. балансування
- C. контрбалансування
- D. попарне порівняння
- E. постекспериментальний відбір

10. ЕФЕКТ, ЯКИЙ ВИНΙΚАЄ УНАСЛІДОК НАВІЮВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА НА ПІДДОСЛІДНОГО:

- A. Розенталь
- B. подвійної суб'єктивності
- C. аудиторії
- D. плацебо

11. ЕФЕКТ, ЯКИЙ ВИНΙΚАЄ УНАСЛІДОК ПРИСУТНОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА, ІНШИХ ЛЮДЕЙ Й ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ ЗМІНОЮ ПОВЕДІНКИ ДОСЛІДЖУВАНОВОГО:

- A. подвійної суб'єктивності
- B. плацебо
- C. фасаду
- D. аудиторії .

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ДИСЦИПЛІНИ

Артефакт – результат дослідження, що є наслідком зміни залежної змінної під впливом побічних змінних.

Балансування – спосіб контролю дії зовнішніх змінних, при якому кожній групі досліджуваних пред'являють різні поєднання незалежної та додаткових змінних.

Валідність – відповідність конкретного дослідження встановленим стандартам.

Валідність внутрішня – відповідність конкретного дослідження ідеальному; оцінює зміни залежної змінної, визначається впливом незалежної змінної, а не іншими причинами.

Валідність зовнішня – відповідність конкретного дослідження природній реальності.

Верифікація – підтвердження експериментальної гіпотези, термін запропонований О. Контом.

Вибірка – множина досліджуваних, що добираються для участі в дослідженні за допомогою певної процедури (частіше – рандомізації) з генеральної сукупності. Вибірка розподіляється на контрольну та експериментальну групи.

Вимір – процедура встановлення взаємооднозначної відповідності між множиною об'єктів (станів) і множиною символів (чисел).

Гало-ефект – тенденція дослідника перебільшувати значення одного з параметрів ситуації та розповсюджувати його оцінку на інші параметри.

Генеральна сукупність – множина об'єктів, які еквівалентні за кінцевою множиною якостей.

Гіпотеза – наукове припущення, яке базується на теорії або емпіричних даних і ще не має підтвердження або спростування.

Гістограма – стовпчикова діаграма, що зображує розподіл випадкових величин залежної змінної відносно рівнів незалежної змінної.

Дисперсійний аналіз – статистичний метод для оцінки впливу незалежних змінних і їх поєднання на залежну змінну.

Залежна змінна – аспект дійсності, який змінюється у відповідь на введення незалежної змінної.

Експеримент – формальний дослідний процес, під час якого експериментатор у контрольованих умовах здійснює систематичні спостереження за реакціями досліджуваних на змінювані фактори (маніпулювання незалежною змінною).

Ідеографічний підхід – підхід, який орієнтує дослідника на опис унікальних, одиничних об'єктів, неповторних подій і процесів.

Інструкція – опис завдання, яке пред'являє експериментатор досліджуваному перед експериментом.

Квазіексперимент – план дослідження, при якому експериментатор відмовляється від повного контролю за змінними внаслідок неможливості його здійснення за об'єктивними причинами.

Контент-аналіз – метод систематизованої кількісної оцінки змісту текстів.

Контрбалансування (або позиційне зрівнювання) – спосіб контролю ефекту послідовності шляхом чергування впливів.

Контроль змінних – сукупність стратегій організації, планування та проведення експерименту, що застосовуються для максимізації його внутрішньої та зовнішньої валідності.

Кореляційне дослідження – дослідження, яке спрямовано не на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, а на виявлення статистичної залежності між двома та більше змінними.

Кроскультурне дослідження – дослідження, яке спрямоване на виявлення культурної детермінації загальногрупових особливостей і індивідуальних розбіжностей поведінки.

Метод – спосіб наукового пізнання об'єкту чи практичної діяльності, що реалізує пізнавальну позицію суб'єкта до об'єкта дослідження.

Надійність – критерій якості виміру змінних, які при повторному отриманні в тих же процедурних умовах дають незначущі відхилення від попередньо отриманих показників.

Наука – сфера й особливий вид діяльності людини, результатом якої є нові знання про дійсність, що відповідають критерію істинності.

Незалежна змінна – аспект дійсності, який змінює експериментатор з метою перевірити його вплив на інший аспект дійсності.

Об'єктивність – критерій якості виміру змінних, який означає максимально можливу незалежність результатів виміру від особистісних особливостей дослідника.

Парадигма – загальновизнаний стандарт наукового дослідження, що включає закон, теорію, методи й методика, систему критеріїв для оцінки результатів дослідження.

План дослідження – проект дослідницьких операцій зі спеціально відібраними групами.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алмаев Н. А. Применение контент-анализа в исследованиях личности: методические вопросы / Н. А. Алмаев. – М.: Институт психологии, 2012. – 165 с.
2. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.
3. Бондарчук О.І. Експериментальна психологія: Курс лекцій / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2003. – 120 с.
4. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. Н. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, Морозов С. Н. – СПб.: Питер, 2001. – 528 с.
5. Галян О.І. Експериментальна психологія: навч. посіб. / О.І. Галян. – К.: Академвидав, 2012. – 400 с.
6. Гічан І. С., Гічан. О. І. Експериментальна психологія: практикум / І. С. Гічан, О. І. Гічан. – К.: [б.в.], 2004. – 180 с.
7. Горбунова В. В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. Навчальний посібник / В. В. Горбунова. – Житомир, 2005. – 94 с.
8. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента / Р. Готтсданкер. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 464 с.
9. Гудвин Дж. Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин. – СПб.: Питер, 2004. – 558 с.
10. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология / В.Н. Дружинин. – 2-е изд., доп. – СПб.: Питер, 2000. – 320 с.
11. Квасова Ю. А. Экспериментальная психология: практикум / Ю.А. Квасова. – Набережные Челны: НИСПТиР, 2012. – 59 с.
12. Корнилова Т. В. Введение в психологический эксперимент / Т.В. Корнилова. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 2001. – 256 с.
13. Корнилова Т. В. Экспериментальная психология: учебник для бакалавров / Т.В. Корнилова. – М.: Юрайт, 2013. – 640 с.
14. Кравчук С. Л. Експериментальна психологія: теорія і практика психологічного експерименту: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.Л. Кравчук. – К.: Київський університет, 2008. – 286 с.
15. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и при-кладных исследованиях / Д. Кэмпбелл. – СПб.: Соц.-психол. центр, 1996. – 392 с.
16. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник / С.Д. Максименко, Е.Л. Носенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 360 с.
17. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус). Навч. посібник / С.Д. Максименко, Е.Л. Носенко. – К.: МАУП, 2002. – 128 с.
18. Мартин Д. Психологические эксперименты / Д. Мартин – СПб.: Еврознак, 2002. – 480 с.
19. Методы исследования в психологии: квазиэксперимент: Учеб. пособие для вузов / Под ред. Т. В. Корниловой. – М.: Форум, 1998. – 296 с.
20. Панова Т. В. Общая и экспериментальная психология: наблюдение: [учебно-методическое пособие] / Т. В. Панова. – Пенза: ПГПУ, 2012 – 43 с.
21. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие // Под общей ред. Крылова А. А., Маничева С. А. – СПб.: Питер, 2000. – 560 с.
22. Солсо Р. Л., Джонсон Х. Х., Бил М. К. Экспериментальная психология: практический курс / Р. Л. Солсо, Х. Х. Джонсон, М. К. Бил. – СПб.: праймЕВРОЗНАК, 2001. – 528 с.
23. Эксперимент и квазиэксперимент в психологии: Учебное посо- бие / Под ред. Т. В. Корниловой. – СПб.: Питер, 2004. – 254 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Мій психологічний портрет

Пройшовши та проаналізувавши деякі тести та поцікавившись думкою оточуючих про мене людей можна сказати наступне.

Я людина дуже товариська, постійно шукаю контакту з людьми, нових знайомств. Легко йду на контакт і завжди знаходжу тему для розмови. Не люблю довго залишатися на одинці з собою, бо тоді починаю осмислювати своє життя, вчинки, можливості, що часто призводить до депресії. Я багато чим захоплююсь, цікавлюсь дуже різними речами, люблю розширювати свій світогляд до чого б це не відносилось. Коло моїх знайомих дуже широке і різне, об'єднує людей з різними світоглядами та переконаннями, різних субкультур. Найкращих друзів не маю, бо ділитися своїми думками, почуттями та життям не хочу. Про те добрих знайомих багато. Не можу впустити когось у свою душу, бо завжди переживаю все у собі. Але буває, що заводжу розмову про наболівше, але, напевно, не для того, щоб почути пораду чи співчуття, а просто тому, що не можу ВСЕ тримати у собі. Я схильна до активної діяльності, тому як пізнаю світ на власному досвіді. Люблю бути у центрі уваги і подій, вмю радіти життю. Хоча іноді вмикається розум і я зайвий раз зупиняюся, відговорюючи себе від того чи іншого вчинку, рішення. При ухваленні рішень та постановці якогось завдання приймаючи рішення, керуюсь логікою, неупереджена, об'єктивна, прагну активно радитися з оточуючими, беру їх думку до уваги, аналізую всі факти і після того тільки приймаю остаточне рішення, впевнившись що зробила як найкраще в даній ситуації. Не самовпевнена (хоча зі сторони виглядаю такою), зайвий раз піду на компроміс, якщо вважатиму це вдалим вирішенням проблеми. Мені властиво спочатку висловитися, а потім осмислити виголошене. Тому часто жалкую про сказане. Мені притаманний образ командувача, наглядача у колективній справі. Володію швидше вольовими, чим м'яким характером, здатна залишатися незворушною і стриманою в ситуаціях, в яких інші втрачають самовладання. Можу використовувати жорсткість у поведінці для отримання якісного, найкращого і швидкого результату, за що часто потім звинувачую себе, але вибачаюся рідко, і скоріше перед людьми з якими мене майже нічого не пов'язує, а ніж перед близькими. І я пишаюся своєю об'єктивністю, при тому що часто звинувачують у байдужості та жорстокості. Маю таку властивість вводити свої корективи в будь що, починаючи від чіхось планів, ідей закінчуючи прикрашанням ялинки чи просто інтер'єру. Роблю це не через те, що зроблено чи задумано не «по-моєму», а тому що вважаю що можу-на зробити краще, люблю не стандартні рішення у всьому. Отже тут можна зробити висновок, що я – екстраверт, логік.

У сприйманні світу, інформації я віддаю перевагу прагматичному, утилітарному підходу, тобто маю сенсорне сприйняття. Мені подобається відчувати, відчувати запах, чути, бачити, пробувати на смак. Вважаю за краще фокусувати увагу на деталях та фактах. Ставлю чіткі запитання і чекаю таких же чітких і точних відповідей.

Я належу до ірраціонального типу у сприйманні інформації та прийнятті рішень. Веду вільний спосіб життя і планування не є моєю кращою стороною. Залишаю все на «як буде, так і буде», наче зайвий раз побоюючись зробити щось не так, боюся взяти життя у свої руки та робити \ жити так, як вважаю за потрібне. Легко пристосовуюсь до змін, навіть люблю їх, як в житті так і в спілкуванні. І моя невизначеність гнітить мене. Для того, щоб укластися в строк, роблю ривок в останню хвилину. Не люблю, коли мене чимось зобов'язують. Не кваплюся з ухваленням рішення. Робота не має для мене сенсу, якщо вона не цікава. Не завжди доводжу почату справу до кінця, бо часто втрачаю цікавість до початого. Але працездатна коли того вимагають.

Маю творчий потенціал. Дивлюся на все з досить іншої точки зору, аніж інші... бо намагаюся завжди дивитися з декількох точок зору. Зажди готова допомогти. В одязі рідко дотримуюся стандартів, чи моді, чи чиеїсь думки. Спідниця стає сукнею, а дитяча куртка – модним піджачком, – це про мене. Намагаюся не робити поспішних висновків про людину, поки не матиму змогу з нею поспілкуватися \ познайомитися.

Роблячи висновок можна сказати, що дуже часто думка оточуючих не співпадає з реальною мною, через те, що дуже багато хто не знає справжньої мене. Друзі вважають мене товариською, цілеспрямованою, хоча я не вважаю себе такою. Для деяких я душа компанії, для деяких миле, не зіпсоване життям янголя, для деяких психічно неврівноважена. Дуже емоційна і не завжди виходить це приховати, а іноді навіть і не намагаюся це приховувати. Ось така я.

Значення виразу обличчя	Відраза	Збентеження (Зніяковілість)	Щастя	Рішучість	Страх
Правильна відповідь	I	II	III	IV	V
Значення виразу обличчя	Гнів	Здивування	Інтерес	Презирство	Смуток
Правильна відповідь	VI	VII	VIII	IX	X

Етапи наукового дослідження

Етапи дослідження	Ілюстрація етапів	Схема дослідження
I. Постановка наукової проблеми	Окреслення чіткого кола питань, розв'язання яких ляже в основу дослідження — наукових інтересів дослідника. Формулювання теми дослідження, його загальної гіпотези. Визначення об'єкта та предмета дослідження. Формулювання загальної мети	<div style="text-align: center;"> <p>Формулювання теми дослідження</p> <p>↓</p> <p>Формулювання загальної гіпотези</p> <p>↓</p> <p>Визначення об'єкта та предмета дослідження</p> <p>↓</p> <p>Формулювання загальної мети дослідження</p> </div>
II. Теоретичний аналіз проблеми	Аналіз літератури, створення авторської моделі досліджуваного явища з уточненням проблеми	<div style="text-align: center;"> <p>Аналіз наукової літератури з теми дослідження</p> <p>↓</p> <p>Авторська модель досліджуваного явища</p> </div>
III. Формулювання гіпотез	Розробка системи наукових припущень (гіпотез), конкретизація загальної мети у завданнях	<div style="text-align: center;"> <p>Висунення гіпотез дослідження</p> <p>↓</p> <p>Формулювання завдань дослідження</p> </div>
IV. Планування та проведення дослідження	Розробка програми дослідження, вибір методів та технічних процедур. Проведення дослідження	<div style="text-align: center;"> <p>Розробка програми дослідження</p> <p>↓</p> <p>Проведення дослідження</p> </div>
V. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів	Якісний та кількісний аналіз результатів, перевірка їх статистичної значимості. Пояснення вивчених фактів та формулювання певних закономірностей існування досліджуваного явища	<div style="text-align: center;"> <p>Якісний та кількісний аналіз отриманих даних</p> <p>↓</p> <p>Перевірка статистичної значимості результатів</p> <p>↓</p> <p>Інтерпретація результатів дослідження</p> </div>
VI. Формулювання висновків	Співвіднесення теорії та емпірії. Теоретичне узагальнення результатів дослідження та розробка практичних рекомендацій	<div style="text-align: center;"> <p>Формулювання теоретичних висновків</p> <p>↓</p> <p>Розробка практичних рекомендацій</p> </div>

Гірняк Галина Степанівна

Методичні рекомендації з вивчення дисципліни
«Експериментальна психологія»
для студентів спеціальності 053 «Психологія»

Формат 60×90, 1/16. Гарнітура Times
Папір офсетний. Друк лазерний.
Умовно–друк. арк. 4,5. Наклад – 50 прим.

Свідоцтво ДК №3467 від 23.04.2009 р.

Видруковано у видавничо-поліграфічному центрі ТНЕУ
«Економічна думка»
м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.
тел. (0352) 47-58-72.

